

Til

Efterskoleforeningen

Fra

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA)

Tilbageblik på efterskoleopholdet**Indledning**

I dette notat beskriver EVA hvordan et efterskoleophold kan påvirke unge med flygtninge-, indvandrer- og efterkommerbaggrund. Notatet tager udgangspunkt i interview med otte tidligere efterskoleelever med flygtninge-, indvandrer- og efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande. Gennem telefoninterviews er de otte tidligere elever blevet bedt om at reflektere over hvordan de mindes efterskoletiden, hvilken betydning efterskolen har haft i forhold til deres uddannelsesvalg, og hvordan efterskoleopholdet har påvirket og udviklet eleverne socialt og personligt.

I interviewet er de tidligere elever derfor blevet spurgt om hvorvidt de

- er begyndt på en ungdomsuddannelse, og om efterskoleopholdet har styrket deres motivation for uddannelse?
- har kontakt til de andre elever fra efterskolen, og hvilke minder de har fra efterskoletiden?
- oplever at efterskoleopholdet har haft betydning for dem personligt, socialt og fagligt?

Notatet er et tillæg til rapporten "Evaluering af projektet Efterskolen – en indgang til danske samfund", som blev offentliggjort i 2010. De tidligere elever der indgår i denne opfølgende undersøgelse, gik på en efterskole i skoleåret 2009/10. I notatet indgår følgende efterskoler: Hindholm Efterskole, Baunehøj Efterskole, Løgumkloster Efterskole, Bramming Efterskole og Horne Efterskole.

Efterskolens betydning for de unges uddannelsesvej

Fem af de otte tidligere elever som EVA har interviewet til dette notat, har påbegyndt en ungdomsuddannelse. Én går på en international gymnasielinje, én går på stx, én går på hf, og to er startet på hg. Herudover går én i 10.klasse, én er i arbejde, mens den sidste elev er jobsøgende.

Selvom ikke alle de interviewede elever har påbegyndt en ungdomsuddannelse, udtrykker de alle et stort ønske om at gennemføre en uddannelse. De forklarer at det ikke er selve efterskoleopholdet som har skabt drømmen om at gennemføre en uddannelse. Drømmen har hele tiden været der. En tidligere elev siger blandt andet: "*Jeg har altid drømt om at gå videre med min uddannelse. Fra folkeskole til gymnasiet og videre på universitetet*". En an-

den forklarer at *"uddannelse har altid betydet noget for mig, jeg kan ikke leve uden uddannelse"*.

For nogle af de unge har efterskoleopholdet betydet at de har fået større uddannelsesmæssige ambitioner, og at de tør drømme større drømme. Bl.a. fordi de har fået en større tro på egne kompetencer. En tidligere elev forklarer at efterskoleopholdet har betydet at hun nu tør udfordre sig selv på en anden måde, og at hun har fået en større tillid til at hun vil kunne klare nye udfordringer. På spørgsmålet om hvad hun drømmer om at uddanne sig til, forklarer hun: *"Sygeplejerske eller sagsbehandler eller tolk. Jeg har fået mere lyst til uddannelse. Før ville jeg bare være noget, nu vil jeg være noget jeg kan lide, og hvor der er udfordringer. Alle de udfordringer man fik på efterskolen, gjorde noget positivt. Man overvandt sin frygt, og det var godt."*

En anden tidligere elev forklarer hvordan han på efterskolen er blevet en anden elev. Mens han i folkeskolen fik dårligere karakterer og efter eget udsagn ikke tog sig ordentligt sammen, har han på efterskolen vist at han kan være dygtig i skolen. Han forklarer følgende: *"Jo, jeg har forandret mig karaktermæssigt. Det har givet mig selvtillid til at jeg tror jeg kan nå det jeg har drømt om. Det skyldes nok at jeg har fået gode karakterer og at jeg er god i skolen"*. I forlængelse af dette forklarer en tredje elev, som dog netop har forladt sin uddannelse, at efterskolen betød at han var mere motiveret for at gå i skole. Den pågældende elev søgte oprindeligt plads på efterskolen fordi han var skoletræt, men hurtigt fandt han ud af, at *"...så slemt er det ikke at gå i skole..."* På efterskolen fik han mod på at påbegynde en ungdomsuddannelse. Han forklarer at han af økonomiske årsager har været nødt til at afbryde denne uddannelse igen.

De tidligere elever fortæller samtidig, at efterskoleopholdet kun i begrænset omfang har bidraget til konkret afklaring omkring valg af ungdomsuddannelse. Bortset fra en enkelt tidligere elev der fortæller hvordan efterskoleopholdet fik hende til at påbegynde hg – en uddannelsesretning hun ikke tidligere havde overvejet – fortæller de øvrige elever at efterskoleopholdet ikke har været afgørende for eller haft direkte indflydelse på deres specifikke ungdomsuddannelsesvalg.

Det er dog ifølge de tidligere elever ikke ensbetydende med at efterskolerne ikke på forskellige måder har forsøgt at understøtte deres uddannelsesafklaring. Efterskolerne har haft flere indsatser. Som eksempel nævnes brobygning, praktik, eksterne besøg og oplægsholdere, som alle har skullet skabe større viden om forskellige uddannelsesveje. Disse forløb opleves som positive, men samtidig understreges det, at forløbene for de fleste ikke har haft direkte betydning for deres ungdomsuddannelsesvalg.

Et enkelt forløb fremhæves dog som særligt positivt for refleksionerne omkring uddannelsesvej, nemlig en skriftlig opgave. Nogle tidligere elever fortæller hvordan de har skullet skrive en opgave om deres uddannelses tanker, og i den forbindelse har skullet undersøge en specifik uddannelse som de kunne tænke sig at påbegynde. De to elever som har været en del af dette forløb fortæller, at den skriftlige opgave har bidraget til en større grad af refleksion omkring uddannelsesvalg. Og én af de tidligere elever fortæller hvordan denne øvelse har givet hende større viden om livet hos politiet, og har styrket hendes tro på at hun vil vælge denne uddannelse, når hun har færdiggjort sin ungdomsuddannelse.

Mindet om efterskolen

For størstedelen af de tidligere elever der indgår i denne undersøgelse, er der positive minder forbundet med efterskoleopholdet. De primære ord de forbinder med efterskoleopholdet, er 'fællesskab', 'hygge' og 'venner'. De fortæller hvordan de mindes hyggelige aften-timer på værelserne, de fortæller om rejser og ekskursioner, de fortæller om kor og sang, og de fortæller om weekenderne hvor de spillede spil og så film. En tidligere elev mindes efterskolen på denne måde: *"Det har været rigtig godt, noget af det bedste. Dejligt at man bliver venner med dem man går i skole med, og man sover sammen og hygger sig og hjælper hinanden med lektier og laver en masse ting som man ikke laver derhjemme."*

På spørgsmålet om deres bedste minde fra efterskolen peger de især på de aktiviteter som var med til at skabe fællesskab. En elev forklarer sit bedste minde på følgende måde: *"...når vi alle sammen sad ved åen og badede og var sammen alle sammen. Og vi soledede os i græsset og snakkede og hyggede og spillede bold"*. En anden husker tilbage på en bestemt fest: *"Gallafesten er det bedste minde. Det var hyggeligt at være sammen med sin partner, og der var blomster og chokolade. Det var dejligt med arrangementet, og at der var dans"*. Og nogle elever peger på de rejser de var på med efterskolen. Én husker blandt andet tilbage på skituren i Norge hvor de boede sammen i små hytter: *"Vi havde en hel hytte for os selv og skulle sørge for mad og gøre rent. Vi skulle ordne daglige ting sammen. Der var ikke nogen regler - dem satte vi selv"*.

Interviewene viser, at selve efterskolens rammer og strukturer har stor betydning for hvordan de oplever mulighederne for at indgå i fællesskaber. De forklarer hvordan forskellige forhold har haft betydning for deres muligheder for at opbygge fællesskaber. Én tidligere elev understreger den positive betydning af at alle elevernes værelser var samlet i én bygning. En anden tidligere elev peger på efterskolens fælles morgenmøder hvor de på skift fortalte om deres baggrund. Dette betød at man kom til at lære hinanden bedre at kende, forklarer hun. Hun forklarer følgende om disse morgenmøder: *"Skolen gjorde det let at komme ind i fællesskabet på grund af de aktiviteter vi lavede. Fx at hver elev skulle holde morgensang. Man skulle sige noget, og det var det værste. Folk begyndte at græde, og jeg var virkelig også bange og sagde at jeg ikke kunne, men efter jeg fortalte om det, gik det godt. Og så fik jeg det også bedre med de andre"*. Dermed spiller efterskolens ledere og lærere en væsentlig rolle i forhold til at skabe disse rammer og strukturer som understøtter etableringen af fællesskaber.

Interviewene viser ikke desto mindre også at enkelte tidligere elever har haft vanskeligt ved at finde sig til rette på efterskolen, og at ikke alle har oplevet at indgå i tætte fællesskaber. En enkelt forklarer at han aldrig fandt sig til rette på efterskolen hvilket betød at han afbrød opholdet efter et halvt år. Som forklaring på hvorfor han afbrød efterskoleopholdet, forklarer han at det bare ikke var noget for ham. Dermed understreger han at det ikke skyldtes selve efterskolen. Han udtrykker det på følgende måde: *"[Efterskolen var] fin nok. Ingen problemer. God mad, mange aktiviteter, noget at lave, god stemning, god idræt. Det var bare ikke mig. Jeg savnede at være ude – det var meget indelukket. Der var tider man skulle følge og planer for hele dagen. Det kunne ikke være anderledes. De regler de havde var gode, men det var ikke noget for mig."*

At det for nogle kan være vanskeligt at omstille sig til det liv der leves på efterskolerne, fremgår også af et andet interview. Her forklarer en tidligere elev hvordan han brugte det

første halve år af efterskoleopholdet på at acceptere de særlige rammer. På spørgsmålet om hvordan han mindes efterskolen, forklarer han følgende: *"Jeg tænker på det første halve år hvor jeg hadede at gå der og var glad for at komme hjem. Jeg glædede mig til at komme hjem. Der var meget indelukket. Der var kun de 80 mennesker og en skov. Jeg savnede liv, mennesker og biler. Jeg havde det sådan hele tiden. Men jeg var glad for at gå der og havde det godt. Det er rarere at være hjemme hos sig selv. Jeg er glad for at have været der – det er en oplevelse for livet."* Citaterne illustrerer hvordan det for nogle unge er en udfordring at tilpasse sig efterskolelivet, og at ikke alle elever oplever det som positivt at blive taget væk fra sin normale hverdag. Det betyder dog ikke nødvendigvis at opholdet ikke opleves som positivt og lærerigt, og eleven fra ovenstående citat fortæller at han ikke har fortrudt sit ophold, og at han generelt var glad for at være på efterskolen.

Enkelte fortæller om deres vanskeligheder med at blive en del af efterskolens fællesskab. To tidligere elever fra samme efterskole fortæller at der var mange konflikter på efterskolen hvilket resulterede i at mange elever blev smidt hjem, og at perioden på efterskolen gennemgående var præget af kaos. En af de tidligere elever fortæller følgende: *"Mange elever blev smidt ud her, og der blev lavet om på reglerne. Det var en slags kædereaktion hvor ingen gad noget"*. Disse to tidligere elever giver i modsætning til de øvrige elever vi har interviewet, udtryk for at lederen og lærerne ikke iværksatte særlige tiltag med henblik på at etablere et fællesskab mellem eleverne. Tværtimod fortæller en af de tidligere elever hvordan han på efterskolen blev konfronteret med sin etnicitet på en måde der betød at han oplevede at stå uden for fællesskabet. Han forklarer det på følgende måde: *"Jeg tror ikke at dem der gik på efterskolen var vant til at være sammen med etniske [minoriteter]. Vi kommer fra nogle andre kulturer og normer end de gør, og det kan være svært for dem at acceptere. Men dem der kom fra København og Køge kunne godt finde ud af det, for de er vant til det... I starten af skoleåret viste de [efterskolen] en film hvor der var konflikter mellem hvide og sorte. Der var et budskab om at vi ville få det bedst hvis vi holdt sammen. Den film betød meget for mig, men jeg ved ikke om den betød noget for de andre."* Citatet synliggør betydningen af at efterskolerne er bevidste om hvordan de kan skabe et fællesskab hvor alle elever oplever at blive accepteret og anerkendt uanset deres etniske baggrund.

Størstedelen af de tidligere elever har stadig kontakt til nogle af deres kammerater fra efterskolen. Nogle er venner gennem digitale medier som fx facebook, mens andre ser deres efterskolekammerater privat og hyppigt. Nogle forklarer at de har fået deres bedste venner på efterskolen, og andre forklarer at det er mere overfladiske venskaber de har etableret. Flere beskriver hvordan de ser hinanden til større arrangementer hvor hele efterskolen er inviteret, fx i forbindelse med 18-års-fødselsdage og lignende. Interviewene viser at de venskaber som de tidligere elever har etableret, går på tværs af etnicitet, og at de både har fået venner som er etniske danskere og tosprogede som dem selv.

Efterskolens betydning for den personlige, sociale og faglige udvikling

Alle de tidligere elever som vi har talt med, oplever, at efterskolen har været med til at ændre og udvikle dem. En elev forklarer fx: *"Mange siger at man bliver 7-8 år ældre af at være på efterskole. Måske er jeg ikke blevet 7-8 år ældre, men jeg føler mig ældre... jeg føler mig mere moden"*

Efterskolen gør dog tilsyneladende noget forskelligt ved de unge. Mange fortæller at de er blevet mere modne og ansvarsfulde. Nogle fortæller at de er blevet mere udadvendte, og endelig fortæller nogle at de er blevet mere rolige.

På spørgsmålet om hvorfor de oplever at være blevet mere modne og ansvarsfulde, fortæller de at det har haft en positiv betydning at de har været væk hjemmefra, og at de selv har skullet gøre rent og lave mad. Hvordan denne ansvarlighed kommer til udtryk fremgår fx af dette udsagn: *"Jeg er blevet moden. Tager mere ansvar. Det kunne jeg mærke da jeg kom hjem. Jeg havde et andet forhold til min mor. På skolen skulle vi vaske op, og hjemme gør min mor det. Når man skal gøre det, er det irriterende, men nu er det godt fordi man er blevet mere ansvarsfuld."* En anden tidligere elev fortæller at denne modenhed kommer til udtryk ved at han har fået et mere åbent og tolerant syn på andre mennesker – blandt andet fordi han på efterskolen har været sammen med en anden type unge end dem han normalt var sammen med. Han siger følgende: *"Det har ændret mig personligt. Jeg har fået et mere åbent syn, og jeg er blevet mere åben og har lært folk at kende som jeg ellers ikke ville have kendt. Jeg siger noget mere i timerne, og så er jeg kommet ud af den dårligere omgangskreds – jeg fik et nyt syn på folk... Før var jeg mere snobbet"*. Gennemgående fortæller de tidligere elever hvordan de på efterskolen synes det var irriterende at sørge for de huslige pligter, men bagudskuende er de alle enige om at det var en vigtig læring.

Side

5/6

Ud over at efterskolen har gjort de tidligere elever mere ansvarsfulde og modne, har efterskolen også været med til at udvikle dem personligt og socialt. Dette fremgår af alle interviewene. Som forklaring på hvordan efterskolen har været med til at udvikle dem, peger de blandt andet på at efterskolen har været med til at bryde deres grænser. De forklarer hvordan de er blevet stillet over for situationer og udfordringer som har været med til at give dem en ny selvforståelse. Som eksempel på dette nævner en tidligere elev følgende: *"Jeg er blevet mere anderledes personligt. Før var jeg mere vild og damp-agtig, og nu er jeg mere stille og rolig"*

En anden tidligere elev fortæller at efterskolen omvendt har hjulpet hende til at være mere udadvendt: *"Forstanderen var virkelig god til at lade os bryde rammer. Jeg var fx meget stille, men jeg blev tvunget til at tale med andre og holde taler, og det har hjulpet mig."* Samme udvikling peger en anden tidligere elev på: *"Jeg er blevet meget åben. Jeg tør godt sige noget. Jeg har ændret mig. Første år [på efterskolen] følte jeg mig asocial, men andet år var jeg mere modig og turde sige noget til andre og turde sige min mening. Nu er det lidt forskelligt. Jeg er ikke lige så modig nu [på den skole jeg går på nu, red.]. På efterskolen tror jeg at det var vennerne der gjorde det. Jeg følte mig mere tryk på efterskolen"*.

Mens efterskolen gennemgående har været med til at udvikle de unge socialt og personligt, vurderer de ikke selv at det har haft en stor indflydelse på deres danske sprog. Nogle tidligere elever fortæller at de har lært nye ord. Fx fortæller en pige: *"Jeg har lært nye ord som jeg ikke vidste eksisterede. Og den pige som jeg delte værelse med, vi lærte noget om hinandens kultur. Det var godt at jeg ikke var sammen med en fra samme baggrund"*. Og andre fortæller at de efter efterskoleopholdet er begyndt at tale mere korrekt – og med mindre brug af slang. Men gennemgående forklarer de at de i forvejen var gode til dansk, og at de derfor ikke oplever at der var et stort behov for at udvikle deres dansksproglige kompetencer.

Opsamling

De otte interviews med tidligere efterskoleelever viser at efterskoleopholdet gennemgående opleves som positivt. De fleste tænker tilbage på et år hvor de er indgået i betydningsfulde fællesskaber, og hvor de har etableret venskaber der går på tværs af etnicitet. Mens nogle ser deres tidligere efterskolekammerater hyppigt, er andre venner over facebook og følger på denne måde med i hinandens liv. De tidligere elever fortæller hvordan efterskolens særlige rammer og strukturer samt de forskellige aktiviteter som lærere og forstandere har iværksat, har været med til at muliggøre opbyggelsen af fællesskaber. Efterskolen opleves derfor at spille en væsentlig rolle i forhold til at understøtte de unges relationsdannelser. Interviewene viser samtidig at enkelte unge har oplevet det som vanskeligt at blive en del af fællesskabet, og de fortæller at de ikke har følt sig forstået på grund af kulturelle og religiøse forskelle. På denne baggrund kan det være nødvendigt for lærere og forstandere at være bevidste om hvordan de kan muliggøre at alle elever bliver en del af efterskolens fællesskab – uanset religiøs, kulturel eller social baggrund.

Blandt de tidligere elever er der enighed om at efterskoleopholdet har været med til at udvikle dem personligt og socialt. Efterskoleopholdet har betydet at de har overskredet grænser, og dette oplever de at kunne bruge positivt i deres hverdag. Samtidig oplever de at de er blevet mere modne og ansvarsfulde.

Mens efterskoleopholdet har været med til at udvikle eleverne personligt og socialt, er der ingen som oplever at efterskoleopholdet har haft markant betydning for deres dansk-sproglige kompetencer. De tidligere elever fortæller at de i forvejen havde gode dansk-sproglige kundskaber, og at efterskoleopholdet primært har bidraget til at de har lært nogle få nye ord. At gennemføre en uddannelse står for alle eleverne som en drøm de har haft i mange år og for de fleste har efterskoleopholdet ikke bidraget direkte til en øget grad af uddannelsesafklaring.